

FAKULTA POTRAVINÁŘSKÉ
A BIOCHEMICKÉ TECHNOLOGIE
VŠCHT PRAHA

ÚVOD DO POTRAVINÁŘSKÉ LEGISLATIVY

I. část – cíle a struktura právních a technických norem

Prof. Ing. Vladimír Kocourek, CSc.

PRAHA

2014

1. Základy legislativy a technické standardizace

Současné pojetí práva vychází z rozdělení všech požadavků na výrobky na dvě oblasti:

1. **Oblast státem neregulovanou**, kde je formulace a splnění požadavků na jakost ponechána pouze na zákazníkovi a výrobci (dodavateli), tj. jedná se o záležitosti smluvního charakteru,
2. **Oblast státem regulovanou**, kde stát formuluje společenské požadavky na jakost (zejména zdravotní nezávadnost) obecně závaznými právními předpisy a jejich plnění kontroluje a vynucuje.

1.1 Základní závazné právní předpisy platné specificky v ČR

Právní předpisy se podle své normativní síly dělí na.

- a) **ústavní zákony** (Ústava, Listina základních práv a svobod, další zákony označené jako "ústavní"). Tyto zákony obsahují základní ustanovení, která musí ostatní právní předpisy respektovat.
- b) **zákony**
- c) **zákonná opatření senátu**
- d) **prováděcí předpisy k zákonům**, t.j.:
  - **nařízení vlády**
  - **vyhlášky ústředních správních úřadů** (ministerstev a dalších)
- e) **mezinárodní smlouvy**

Právní předpisy jsou ve své platnosti časově omezeny. Platí do doby, než jsou zrušeny (derogace). Lze však provádět i jejich dílčí změny (novelizace). **Zatímco rušený právní předpis zaniká, novelizovaný předpis platí i dál, a to ve znění toho předpisu, kterým byla jeho novelizace provedena.** Některé právní předpisy byly novelizovány vícekrát (např. Zákon o živnostenském podnikání č. 455/1991 Sb., do konce r. 2011 zaznamenal postupně více než 120 změn – aktuální verze viz <http://business.center.cz/business/pravo/zakony/zivnost/>).

V zájmu přehlednosti se proto někdy vyhláší ve Sbírce zákonů i tzv. "úplné znění" novelizovaného předpisu, v němž je právní předpis otištěn v aktualizované podobě. *Zákony lze měnit opět pouze novým zákonem, novými vyhláškami lze měnit pouze vyhlášky, nikoli zákony.* Zákonodárce sleduje při vydávání zákonů jisté **cíle**, např. bezpečnost majetku, zdraví obyvatel, udržitelné a vhodné životní prostředí apod. Tyto cíle tvoří samostatnou, i když výslovně neformulovanou a nepublikovanou strategii (politiku), stojící vedle systému právních předpisů. Tato strategie není oficiální součástí právního řádu, avšak všeobecná shoda o ní je pro jeho aplikaci významná.

Někdy zákonodárce cíle, které sleduje, vysvětluje v úvodních ustanoveních zákona, který vydává (tzv. preambule). Toto ustanovení pak slouží jako pomůcka při interpretaci textů v zákoně obsažených. Z hlediska uvedených cílů lze objevovat tzv. mezery v právu. Jde o situace, kdy zákonodárce opomněl při sledování daných cílů přijmout k tomu potřebnou právní úpravu. Pak nezbyvá než tuto mezeru vyplnit tzv. analogií, tedy s přihlédnutím k úpravě, která platí v obdobných situacích, které zákon upravuje, nebo s přihlédnutím k principům platným v celém právním řádu (analogia iuris). Jindy však, nejde-li o zmíněný případ mezer v právu, platí, že mlčí-li zákonodárce, pak povoluje. Chování právem neupravené, a tedy nezakázané, se implicitně považuje za dovolené.

Generálním právním předpisem je **Občanský zákoník** (Zák. 40/1964 Sb. ve znění pozdějších předpisů). Ten upravuje majetkové vztahy fyzických a právnických osob a majetkové vztahy mezi těmito osobami a státem, pokud tyto občanskoprávní vztahy neupravují jiné zákony. Účastníci občansko-právních vztahů si mohou vzájemná práva a povinnosti upravit dohodou odchylně od zákona, jestliže to zákon výslovně nezakazuje a jestliže z povahy ustanovení zákona nevyplývá, že se od něj nelze odchýlit.

Občanský zákoník upravuje mimo jiné i obecnou odpovědnost za škodu, odpovědnost za vady prodané věci, záruční lhůty, aj.

~~Obchodní závazkové vztahy popisuje **Obchodní zákoník** (Zák. 513/1991 Sb. ve znění pozdějších předpisů), který je ve vztahu k Občanskému zákoníku v podřízeném vztahu a upravuje zejména podnikatelskou činnost a prostředí (povinnosti prodávajícího, nekalá soutěž, klamavé označování, klamavá a srovnávací reklama, veřejná soutěž, kupní smlouva, vady zboží, atd.). Při určení práv a povinností vyplývajících ze smluvního vztahu se přihlíží i k obchodním zvyklostem zachovávaným obecně v příslušném obchodním odvětví, pokud nejsou v rozporu s obsahem smlouvy nebo se zákonem. Výkon práva, který je v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku, nepožívá právní ochrany. Výslovně je zakázána tzv. „nekalá soutěž“, čím se rozumí zejména:~~

- ✓ klamavá reklama,
- ✓ klamavé označování zboží nebo vyvolávání nebezpečí záměny,
- ✓ parazitování na pověsti podniku, výrobků či služeb jiného soutěžitele,
- ✓ podplácení, zlehčování, porušování obchodního tajemství,
- ✓ srovnávací reklama,
- ✓ ohrožování zdraví spotřebitelů nebo životního prostředí.

V jinak neregulované oblasti se lze tedy (podle povahy věci a zúčastněných subjektů) řídit **Občanským zákoníkem**. Nelze-li některé otázky obchodních vztahů řešit podle tohoto zákoníku, posoudí se konkrétní případ podle obchodních zvyklostí a případně technických norem.

Konkrétní **specifikace řady běžných požadavků na kvalitu výrobků lze nalézt v technických normách**, které nejsou obecně právně závazné a výrobce se jimi řídí (nebo neřídí) dobrovolně. **Pokud však výrobce deklaruje shodu s některou technickou normou, např. na obale, pak nedodržení požadavku (jinak nezávazné) normy lze považovat za klamání spotřebitele.**

Zákon č. 634/1992 Sb. na ochranu spotřebitele spadá do sféry státem regulované a dostatečně konkrétní podmínky v oblasti potravin uvádí pak **Zákon č 110/1997 Sb. o potravinách a tabákových výrobcích** v platném znění. Podrobné specifikace všech požadavků jsou pak řešeny velmi obsáhlými prováděcími Vyhláškami Ministerstev zemědělství a zdravotnictví, které Zákon zmocňuje k všeobecné závaznosti.

V případě nejasností mezi dodavatelem a odběratelem, týkajících se dodržení určitého znaku kvality, se nejprve zkoumá, zda jsou splněny požadavky Zákona o potravinách (resp. příslušné Vyhlášky). Dále je rozhodující, jak jsou požadavky na kvalitu specifikovány v obchodní smlouvě. Pokud konkrétní znak neřeší ani obecně závazný předpis, ani smlouva, pak za vyhovující kvalitu se považuje tzv. "kvalita obvyklá". Za takovou lze považovat jakost specifikovanou v příslušné technické normě a neexistuje-li ani ta, závisí naplnění tohoto pojmu až na případném soudním rozhodnutí (nedojde-li samozřejmě k dohodě mezi spornými stranami).

Veškeré právní předpisy mohou být (na rozdíl od technických norem - viz dále) volně publikovány a šířeny – na internetu lze nalézt jejich plná znění; platná je však pouze verze, která je publikována v oficiální [Sbírce Zákonů](#).

Od data vstupu ČR do Evropské unie je součástí českého právního řádu rovněž legislativa EU.

Některé evropské právní dokumenty (Nařízení či rozhodnutí Komise) mají přímou platnost a nejsou proto v naší národní Sbírce zákonů už znovu publikovány, přestože mají vyšší právní sílu !

Lze je nalézt i v české verzi v [Úředním Věstníku](#) Evropské Unie, který vychází v jazycích všech členských států.

1.2 Technická standardizace - normalizace

Je zřejmé, že v neregulované oblasti budou mít naprosto klíčový význam právě **technické normy**, které podrobně specifikují běžnou úroveň jakosti a jsou schopny relativně rychle reagovat na technický vývoj v daném oboru, aniž by nepřípustně omezovaly alternativní (zejména pokrokovější) technická řešení.

Je také samozřejmě mnohem snadnější, uvést ve smlouvách odkaz na příslušnou normu, nežli v ní podrobně specifikovat veškeré požadavky odběratele na výrobek. Také **posuzování a**

prohlašování shody s technickou normou podstatně přispívá k důvěře v kvalitu a technickou úroveň daného výrobku.

Pokud bychom chtěli co nejstručněji charakterizovat smysl technické normalizace, stačilo by k tomu jediné slovo: dorozumění. Technická normalizace totiž od samého počátku své existence přímo nebo zprostředkovaně sloužila a slouží právě tomuto účelu, a to **dorozumění partnerů v oblasti techniky a zajištění vzájemné slučitelnosti (kompatibility) výrobků**.

Současné technické normy vznikají jednak tradičně na **národní úrovni** (české ČSN, německé DIN, britské BS aj.) a jednak na úrovni **mezinárodní** (světové ISO, evropské EN apod.). Mezinárodních norem bylo v minulosti méně, avšak pro jejich šíření existují dva důvody:

1. Představují pohled daleko obecnější, neomezený často kuriózními zvyklostmi určité země,
2. Jejich uplatnění odbourává četné technické překážky v mezinárodním obchodě, což často znamená podstatné snížení nákladů.

Mezinárodní organizace pro standardizaci - ISO je světovou federací 162 národních normalizačních organizací. ISO se zabývá tvorbou mezinárodních norem a jiných druhů dokumentů (technických specifikací - TS, technických zpráv - TR a veřejně dostupných specifikací - PAS) ve všech oblastech normalizace kromě elektrotechniky. V současnosti existuje více než 18 500 norem a dalších dokumentů ISO.

Tvorbu a vydávání českých technických norem zaručuje stát, který touto agendou pověřil **Úřad pro normalizaci, metrologii a zkušebnictví** (ÚNMZ). Náklady na tvorbu těchto norem hradí ten, kdo požaduje jejich zpracování. Jde-li však o normy zpracované na základě požadavků státních úřadů nebo o normy zpracované ve spojení s členstvím České republiky v mezinárodních nebo evropských normalizačních organizacích, hradí tyto náklady stát.

ČSN, EN, ISO aj. vydané na jakémkoliv nosiči smějí být rozmnožovány a rozšiřovány jen se souhlasem jejich vydavatele !

Zákon č. 22/1997 Sb. o technických požadavcích na výrobky upravuje podmínky tvorby a vydávání českých technických norem. K těmto podmínkám patří i **povinnost projednat návrh normy s každým, kdo se ve lhůtě stanovené ve zveřejněném oznámení o zahájení zpracování návrhu normy přihlásí**, nebo s každým, kdo zašle své stanovisko ke zveřejněnému návrhu ve lhůtě stanovené v oznámení o jeho zveřejnění.

Národní normalizační orgán (ÚNMZ) přejímá mezinárodní normy do soustavy ČSN a vydává je jako **ČSN EN** nebo **ČSN ISO** – buď v překladu anebo dokonce v původní (zpravidla anglické) verzi. Nové "čistě národní" ČSN jsou nyní vypracovávány jen výjimečně, pokud je to nutné a příslušná mezinárodní norma není plánována.

Kromě norem **specifikujících vlastnosti jednotlivých výrobků** či skupin (tzv. předmětové normy), jsou vytvářeny také normy pro **metody zkoušení výrobků**. Normalizované metody zkoušení (analytické metody, mechanické zkoušky aj.) mají totiž zásadní význam pro

posuzování shody s požadavky na výrobek jak v oblasti regulované, tak i neregulované. Jednotný přístup k provádění zkoušek (analýz) validovanými a všeobecně uznávanými postupy má opět obrovský význam pro vzájemné uznávání výsledků zkoušek a tedy pro jednoznačné přijetí či odmítnutí výrobku v obchodním (smluvním) vztahu, popř. při úřední kontrole potravin.

Technické normy (národní i mezinárodní) jsou právně nezávazné. Závaznou a právně vymahatelnou se zcela konkrétní norma stává pouze tehdy, pokud její splnění požaduje nějaký právně závazný dokument (Zákon aj.) nebo pokud se na jejím splnění smluvní strany dohodnou, popřípadě pokud výrobce shodu s normou sám deklaruje (např. na obalu výrobku, v návodu, reklamním sdělení apod.).

2.2 Evropské zákonodárství, směrnice a normy

2.2.1 Evropská společenství

Vývoj integračních procesů v západní Evropě byl zahájen v roce 1952 vytvořením Evropského společenství uhlí a ocele (6 států ESÚO). Dalším krokem byl v roce 1957 vznik **Evropského hospodářského společenství (EHS)** na základě tzv. Římských dohod.

Bruselská dohoda z roku 1965 založila **Evropské společenství** (European Communities - EC) a roce 1986 bylo rozhodnuto o postupném vytvoření jednotného vnitřního trhu ES. **Jednotný vnitřní trh** je jednotný hospodářský celek, ve kterém neexistují překážky obchodu, jako oblast bez vnitřních hranic, ve kterém je zajištěn **volný pohyb osob, zboží, služeb a kapitálu**. Za tím účelem byla v r. 1992 v Maastrichtu podepsána smlouva o **Evropské unii** (EU). Tato smlouva znamená komplex opatření s konečným cílem vytvořit **společný ekonomický, sociální, ekologický a politický prostor se** společnou zahraniční politikou, občanskou unií, společným soudnictvím, měnou a ústřední bankou. **Evropské společenství je prvním pilířem Evropské unie**. Druhým z pilířů je společná zahraniční a bezpečnostní politika a třetím pak mezivládní spolupráce v justici a vnitřních věcech:

Asociační dohoda o **přidružení ČR k EU** byla ratifikována v listopadu 1993.

2.2.2 Orgány Evropské unie

Orgány Evropské unie jsou:

- politický a koncepční – Evropská rada (*summit šéfů vlád*),
- rozhodovací – Rada Evropské unie (Rada ministrů)
- poradní a kontrolní - Evropský parlament,
- kontrolní (pro právní oblast) - Soudní dvůr, Účetní dvůr
- výkonné – Evropská Komise.

Rada Evropské unie je nejvyšší rozhodovací orgán EU. Přijímá nejdůležitější rozhodnutí. Schvaluje nařízení, směrnice a rozhodnutí, která jsou jí předkládána, nejčastěji Evropskou komisí. Může uzavírat smlouvy jménem celé Unie.

Při schvalování právních aktů v oblasti potravin, životního prostředí, ochrany spotřebitele aj. se uplatňuje tzv. procedura spolurozhodování: při rozdílných stanoviscích Evropské Rady a Evropského parlamentu se zavádí dohodovací řízení a pokud v něm není dosaženo shody, Parlament má právo navrhovaný právní akt zamítnout.

Evropský parlament (EP) je poradním a kontrolním orgánem EU. Sídlem je Štrasburg a EP má okolo 750 poslanců z jednotlivých členských zemí. Ti se sdružují do tzv. frakcí podle politických stran, které zastupují (ne podle zemí). Parlament dává doporučení Radě, a je oprávněn vydávat svá vyjádření ke všem důležitým legislativním opatřením EU.

Evropská Komise (EK) je nejvyšším nadstátním výkonným orgánem Unie. Komise předkládá Radě EU návrhy právních aktů: nařízení, směrnic, rozhodnutí a doporučení. Zastupuje EU při mezinárodních jednáních. Za svoji činnost se zodpovídá Evropské Radě. EK se člení na 36 „generálních ředitelství (DG)“. Členové EK jsou jmenováni na 5 let na základě dohody mezi členskými státy schválené Evropským parlamentem (v Komisi má každý členský stát jednoho komisaře). Komise je odpovědná Parlamentu.

Soudní dvůr je orgánem právní kontroly a jeho sídlo je v Lucemburku. Soudní dvůr se skládá z jednoho soudce z každého členského státu.

Jeho úkolem je zajišťovat, aby právní předpisy EU byly vykládány a uplatňovány ve všech zemích EU stejně, tj. tak, aby bylo právo stejné pro každého. Například zajišťuje, že vnitrostátní soudy nevydají v téže věci různá soudní rozhodnutí. Soudní dvůr také zajišťuje, aby členské státy a orgány EU jednaly v souladu s požadavky evropského práva. Má pravomoc řešit právní spory mezi členskými státy EU, orgány EU, podniky i fyzickými osobami. Jeho nálezy jsou pro členské státy a jejich právnícké a fyzické osoby závazné a přímo vykonatelné.

Orgány EU vycházejí při svém rozhodování z **principu subsidiarity**, což v praxi znamená, že každý veřejný úkol má být vždy vyřešen na té úrovni, která jej může uspokojivě splnit, tj. na úrovni obce, regionu, spolkové země, členského státu, a teprve poté na úrovni EU.

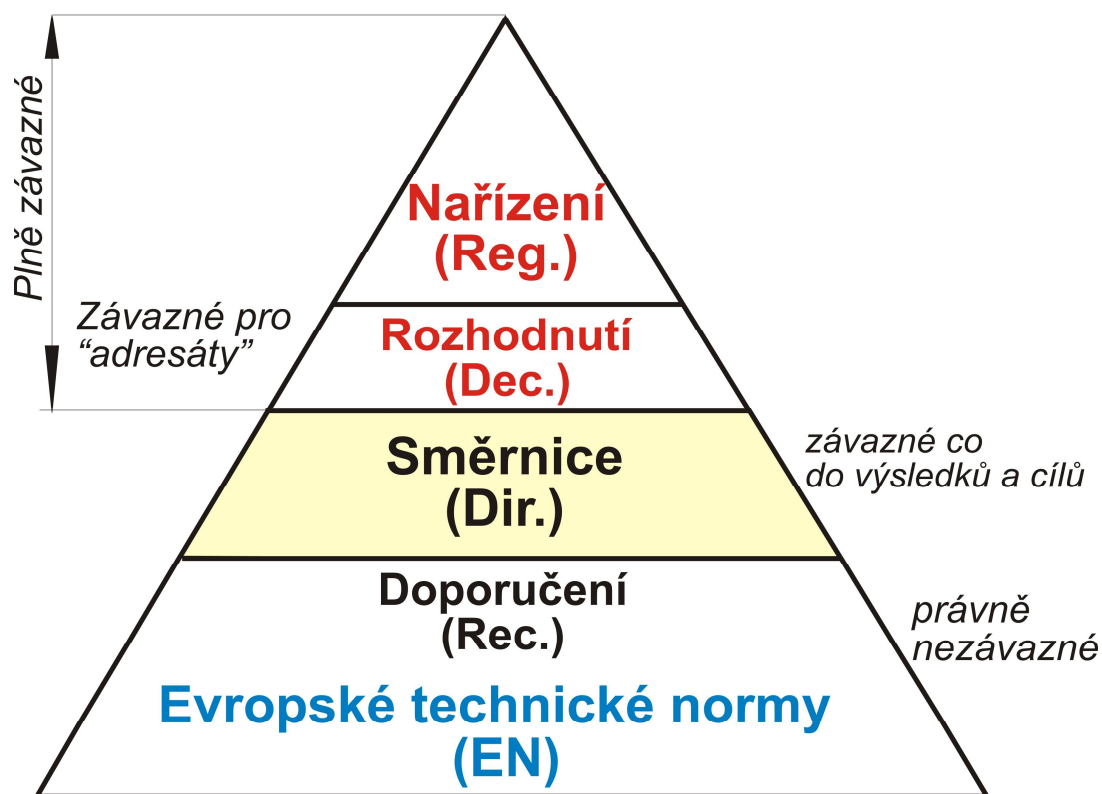
2.2.3 Zákonodárství Evropské unie

Zákonodárství Evropské unie - tzv. komunitární právo (odvozeno od EC = European Communities) je tvořeno primárním právem, sekundárním právem a rozsudky Soudního dvora. **Primární právo** tvoří již zmíněné zakladatelské a slučovací smlouvy a smlouvy mezinárodní, ale i ústavní tradice členských zemí.

Sekundární právo rozeznává následující dokumenty odlišné právní síly:

- **Nařízení (regulations):** všechna nařízení schválená a publikovaná Radou jsou pro jednotlivé členské státy plně závazná a přímo aplikovatelná.
- **Rozhodnutí (decisions)** jsou závazná pouze pro subjekty, jimž jsou adresována, např. pro členské státy, pro právnické nebo fyzické osoby.
- **Doporučení (recommendations)** jsou nezávazná a jejich význam je koncepční.
- **Směrnice (directives)** jsou závazné pro členské státy, pokud jde o výsledky a cíle, a to včetně určení období, kdy jich má být dosaženo. Směrnice jsou právně technickým nástrojem a nemají v členských zemích samy o sobě právní sílu, nicméně je zavazují promítnout zásady směrnice do jejich národní legislativy.

Hierarchie dokumentů EU

Je třeba se zmínit ještě o **technických normách (standards)**. Ty nejsou právním dokumentem, nicméně mají v procesu prokazování shody svůj nezastupitelný význam. Orgány EU zadávají jejich zpracování evropským normalizačním organizacím - CEN, CENELEC a ETSI. Normy vznikají buď jako výsledek prací specializovaných technických normalizačních komisí (TSC = Technical Standard Commissions) v rámci evropských normalizačních organizací nebo převzetím mezinárodních norem ISO. Členské státy Unie jsou povinny udělit těmto normám statut státních (národních) norem. Pro odlišení od národních popř. mezinárodních norem se pro technické normy, vydávané evropskými normalizačními institucemi používá název Evropské normy (EN). Česká republika je od r. 1997 řádným členem CEN. Podílí se tak na tvorbě a zpracování EN na straně jedné, na straně druhé má pak povinnost přebírat EN do systému ČSN a to do půl roku od doby kdy norma vstoupí v platnost.

2.2.4 Technické překážky obchodu

Program Unie, obsahující strategii pro umožnění volného pohybu zboží, osob, služeb a kapitálu je popsán v dokumentu zvaném "bílá kniha" a má tři oblasti:

1. odstranění věcných překážek,

2. odstranění daňových a celních překážek,

3. odstranění technických překážek.

Technickými překážkami obchodu (TBT) se rozumí:

- závazné technické předpisy,
- závazné předpisy pro prokazování shody s požadavky (certifikace, povinné schvalování výrobků,...),
- technické normy (formálně především ty, které obsahují závazná ustanovení, fakticky dokonce i normy nezávazné).

V rámci EU jsou vytvářeny dva nástroje pro odbourání TBT:

A. Evropský normalizační systém,

kteřý upravuje technické požadavky v tzv. státem neregulované oblasti a má za cíl harmonizaci technických norem v Evropě a tvorbu norem nových. Národní normalizační organizace upřednostňují tvorbu a přejímání evropských norem, zatímco nové, "čistě" národní normy (které v jednotlivých zemích nyní převažují) vznikají jen v odůvodněných (specifických) případech, kdy odpovídající EN neexistuje a členové CEN nepovažují za potřebné ji pro nadnárodní použití vytvářet.

B. Globální koncepce certifikace a zkušebnictví,

která řeší jednotný systém prokazování shody s požadavky ve všech oblastech (regulovaná i neregulovaná) a dále udělování a používání evropské **značky shody - CE**.

Příslušné zkušební laboratoře mají odpovídat ustanovení EN ISO 17025:2005 (požadavky na odbornou způsobilost zkušebních laboratoří), což se prokazuje jejich akreditací Národním akreditačním orgánem (v ČR je to Český institut pro akreditaci).

2.2.5 Odpovědnost za výrobek

Termínem odpovědnost za výrobek se do nedávna chápalo ručení za bezchybnou činnost výrobku (záruční ručení). Ve Spojených státech se však od 60. let pod tímto termínem (product liability) začíná chápat ručení za škody způsobené vadným výrobkem, tedy ručení za náhradu důsledkových škod, které vzniknou v důsledku vady výrobku uvedeného do oběhu.

Vývoj řešení problému odpovědnosti za výrobek probíhal různě ve Spojených státech i v dalších vyspělých zemích, ale ve svém důsledku vždy směřoval k poskytování nezbytné ochrany tomu článku trhu, který má nejslabší postavení, tedy spotřebitele. V jednotlivých zemích došlo postupně k vybudování legislativních mechanismů, které umožňují nahradit spotřebiteli vzniklé škody.

Hlavní zásady evropské **Směrnice 85/374/EEC o odpovědnosti za vadné výrobky:**

- za škodu způsobenou vadou výrobku odpovídá výrobce (objektivní odpovědnost nezávislá na zavinění)
- u dovezených výrobků odpovídá dovozce tak jako výrobce
- nelze-li konkrétního výrobce určit, odpovídá za škodu celý známý řetěz dodavatelů a subdodavatelů
- pro uplatnění nároku na náhradu škody výrobcem stačí, když poškozený prokáže, že existovala vada, že vznikla škoda a že mezi těmito dvěma jevy je příčinná souvislost
- výrobek je vadný, neposkytuje-li bezpečnost, kterou lze od něj právem očekávat

Výrobce se může zbavit odpovědnosti odpovědnosti ("vyvinit" se), jestliže:

- dokáže-li, že výrobek neuvedl do oběhu,
- pravděpodobnost, že vada v době uvedení výrobku do oběhu neexistovala,
- vada je důsledkem dodržení závazného předpisu,
- stav techniky v době uvedení do oběhu neumožňoval odhalení vady

Za škodu se považuje buď škoda způsobená na zdraví nebo poškození či zničení majetku (ne však samotného vadného výrobku) v hodnotě přes 500 €, a to jen pokud se jedná o majetek běžně určený pro osobní užití nebo spotřebu.

Pro podnikatele z této směrnice vyplývají následná poučení:

1. Potřeba řádně dokumentovat organizaci a pracovní postupy, zejména pro (z hlediska zdravotní nezávadnosti) kritické, pracovní a kontrolní operace.
2. Zajistit, aby všechny kritické operace prokazatelně prováděl kvalifikovaný a řádně poučený (vyškolený) personál.
3. Všechny činnosti a výrobní procesy, jejichž výsledek může snížit nezávadnost výrobku, pečlivě dokumentovat, data a výsledky kontrol a zkoušek uchovávat. Zajistit sledovatelnost subdodávek, surovin i celého výrobku, tj. možnost identifikovat u každého prvku kdy a kým byl dodán, vyroben a kontrolován a s jakým výsledkem.
4. Nezbytné je, aby organizace (vedení) soustavně kontrolovala dodržování všech výše uvedených zásad, o výsledcích kontrol byly uchovávány záznamy.
5. Údaje a data výše uvedená je třeba uchovávat **po dobu deseti let** s ohledem na to, že odpovědnost za škody je možné po tuto dobu uplatňovat.
6. Dodržování těchto zásad chrání vedení podniku i další pracovníky před trestními následky, plynoucími ze škod způsobených vadami výrobků.
7. Certifikace systému jakosti i výrobku je účinným prostředkem k důkazu bezvadnosti výrobku v době uvedení do oběhu.

V České republice je tato oblast upravena **Zákonem č. 59/1998 o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku** (novelizován Zák. 209/2000 Sb.).

2.2.6 Všeobecná bezpečnost výrobků

Směrnici o všeobecné bezpečnosti výrobků 2001/95/ES přijala Evropská společnost po mnohaleté práci a postupných krocích při harmonizaci legislativních předpisů zemí ES, v oblasti bezpečnosti a zdravotní nezávadnosti výrobků, které chrání spotřebitele. V ČR je směrnice implementována Zákonem 102/2001 Sb.

Pro účely Směrnice o všeobecné bezpečnosti se za výrobek považuje jakýkoliv výrobek, který je určen spotřebiteli nebo u něhož je pravděpodobné, že jej spotřebitel použije.

"Bezpečným výrobkem" je každý výrobek, který za běžných (nebo rozumně předvídatelných) podmínek použití, včetně požadavků na trvanlivost, nepředstavuje žádné riziko nebo představuje pouze minimální rizika považovaná za přijatelná.

V úvahu je třeba brát zejména:

- charakteristiku výrobku, která zahrnuje jeho složení a balení,
- inzerování výrobku, jeho označování, instrukce pro používání nebo nakládání s ním a další informace poskytované výrobcem,
- kategorie spotřebitelů potenciálně vážně ohrožovaných používáním výrobku (zejména děti)

Výrobce je každý výrobce sídlící na území společenství nebo jakákoliv jiná osoba, která se za výrobce prohlásí, nebo osoba, která výrobek přepracovala. Za výrobce je považován i výrobcův zástupce (nejčastěji dovozce) v případě, že výrobce nesídlí na území společenství a dále také každý další podnikatel, který může v distribučním řetězci ovlivnit bezpečnost výrobku.

Za bezpečný výrobek může být považován takový, který vyhovuje požadavkům, které se týkají bezpečnostních a zdravotních kritérií legislativy členských zemí ES, na jejichž území je výrobek v oběhu.

Neexistují-li v konkrétním případě zvláštní ustanovení společenství regulující bezpečnost, je shoda výrobku s požadavkem všeobecné bezpečnosti posuzována s přihlédnutím k národním normám, které přebírají evropské normy nebo specifikace společenství (např. ČSN EN). Nejsou-li takové normy, posuzuje se shoda s normami příslušného členského státu, kde je výrobek v oběhu. Pokud žádná technická norma pro daný případ nemůže být použita, musí být výrobek (z hlediska své nezávadnosti) vyroben ve shodě s pravidly správné praxe uznávané v příslušném oboru vzhledem k současnému stavu vědy a techniky.

Další část této Směrnice předpokládá, že členské země samy vytvoří legislativní a administrativní opatření, která budou zavazovat výrobce i distributory k tomu, aby výrobky

uváděné na trh byly bezpečné. Dále požaduje, aby byly ustaveny orgány určené k dozoru nad tím, aby na trhu byly jen bezpečné výrobky a aby tyto (inspekční) orgány byly vybaveny nezbytnými pravomocemi, včetně možnosti ukládat sankce.

K tomu musí orgány členských států mj. vytvořit systém pro přiměřené zkoušení vlastností výrobků uvedených na trh z hlediska jejich bezpečnosti, vyžadovat od zúčastněných stran potřebné informace, odebírat vzorky výrobků a podrobovat je zkouškám z hlediska bezpečnosti, ukládat předběžné podmínky zaměřené na zjištění bezpečnosti výrobku. V praxi to znamená vytvoření národního systému tzv. **státního dozoru**.

Pro usnadnění volného pohybu zboží je respektována **zásada vzájemného uznávání**, která byla poprvé uplatněna rozsudkem Soudního dvora ve věci Cassis de Dijon (francouzská lihovina, která neodpovídala německým národním předpisům). Evropský soudní dvůr rozhodl, že **výrobky legálně vyráběné a schválené v jedné zemi Evropského společenství mohou být automaticky uváděny na trh také v jiných zemích Společenství**. U potravin, léčiv, chemických výrobků a automobilů musí být ovšem respektovány společné zdravotní a bezpečnostní standardy (včetně značení zboží a jeho balení). Některé aktuální dokumenty týkající se bezpečnosti potravin v rámci EU lze nalézt na serveru http://ec.europa.eu/food/index_en.htm.

2.2.7 Hygiena potravin

Hygienou potravin se rozumí všechna opatření a podmínky nezbytné pro omezování nebezpečí a zajištění vhodnosti k lidské spotřebě.

Tato opatření zahrnují všechny stupně od zemědělské prvovýroby přes přípravu, zpracování a výrobu až po balení, skladování, dopravu a nabídku spotřebiteli. Vhodnost pro lidskou spotřebu zahrnuje především zdravotní nezávadnost a pokrytí výživových potřeb člověka.

Od r. 2006 vstoupilo v platnost **Nařízení o hygieně potravin 852/2004/EC**, podrobnosti pro potraviny živočišného původu obsahuje poměrně přísné Nařízení **853/2004/EC**. Oba tyto předpisy tvoří základ tzv. "hygienického balíčku" a jsou právně závazné a vymahatelné ve všech členských zemích.

Pro zajištění bezpečnosti potravin musí být ve výrobním procesu identifikovány tzv. kritické body a zavedeny a v praxi prokazatelně uplatňovány odpovídající kontrolní (řídící) postupy pro omezení příslušných rizik na nezbytné minimum (vyšší stupeň je pak tzv. systém "HACCP"). Členské státy pro tyto účely podporují vypracování Směrnic pro Správnou hygienickou praxi, které by byly proveditelné na celém území EU. Výrobci potravin se doporučuje, aby při realizaci předpisů o hygieně potravin a Směrnic pro dobrou hygienickou

praxi používali nejen obecnějších systémových norem řady EN ISO 9000 ale zejména pak EN ISO 22000:2006 vytvořené pro **management bezpečnosti ve výrobě a distribuci potravin**.

Státní správa musí na národní úrovni zajistit státní dozor nad dodržováním příslušných předpisů, zejména soustavně zjišťovat, zda kritické body jsou výrobci řádně identifikovány a adekvátně řízeny. Pokud inspekční orgán zjistí, že nedodržováním předpisů může být ohrožena nezávadnost potravin, uplatní přiměřená opatření, např. zákaz distribuce, stažení potravin z prodeje, jejich zničení anebo nařídí uzavření části provozu či dokonce celého výrobního podniku (na určitou dobu).

2.2.8 Ostatní směrnice a nařízení EU týkající se potravin

V souvislosti s harmonizací právních předpisů v evropském prostoru a s tím souvisejícími nároky na odbourání obchodních bariér je stále více směrnic převáděno do formy právně závazných a jednoznačných nařízení ES. Přesto je směrnic stále velký počet, především tam, kde není možné nebo účelné stanovovat podrobná kritéria pro všechny členské státy jednotně.

Pro jednotlivé druhy výrobků byla vydána celá řada specifických směrnic a nařízení, z nichž lze zmínit např. Nařízení Rady (ES) č. 1234/2007 (požadavky na obchodování s některými potravinami a potravinovými surovinami), dále třeba Nařízení Rady (ES) č. 1019/2002 o obchodních normách pro olivový olej, nebo Směrnice 2001/111/ES týkající se cukru, Směrnice 2001/110/ES specifikující požadavky na kvalitu a označování medu atd.

Samotnou úřední (státní) kontrolu potravin řeší **Nařízení 882/2004 ES, o úředních kontrolách potravin a krmiv**. Je zajímavé např. i tím, že vyžaduje, aby provádění úřední kontroly potravin bylo svěřeno pouze laboratořím akreditovaným podle normy EN ISO 17025:2005 (v ČR je plně aplikováno).

Všechny právní předpisy platné v členských státech EU jsou publikovány v Úředním věstníku Evropské unie, řada L. Elektronicky se lze dostat ke kompletním informacím a dokumentům z adresy: <http://eur-lex.europa.eu/cs/index.htm>.

2.2.9 Komise Codex Alimentarius

V celosvětovém měřítku působí v oblasti potravin při Společnosti národů Světová organizace pro výživu a zemědělství ([Food and Agriculture Organization](#) - FAO), která v oblasti hygieny a zdravotní nezávadnosti velmi úzce spolupracuje se Světovou zdravotnickou organizací (WHO). Odborným orgánem je [Komise Codex Alimentarius](#), která má pro specifické oblasti vytvořeny Výbory, např. pro hygienu potravin, pro vzorkování a analýzu, pro rezidua pesticidů aj. ČR je členem FAO i WHO, na práci těchto organizací se podílí a při vytváření národních předpisů a doporučení je bere v úvahu. EU své vlastní předpisy s dokumenty Codex

Alimentarius v maximální míře harmonizuje, nicméně jsou brány do úvahy také specifické podmínky vyspělých Evropských států, které se značně odlišují od jiných zemí, zvláště zemí rozvojových. Ačkoli pro ČR jsou prioritou předpisy EU, zdaleka to neznamena, že velmi obsáhlé materiály Codexu Alimentarius jsou pouze "zajímavé", neboť v řadě případů dokumenty EU doplňují a navíc poskytují vodítko pro obchod s potravinami mimo evropský prostor.

Komise Codex Alimentarius vydala mj. řadu publikací k problematice HACCP, k provádění inspekční činnosti, metodikám vzorkování aj. Vedle metodických materiálů vydává také např. doporučené maximální reziduální limity pro obsahy pesticidů v potravinách a další normy.

2.3 Národní potravinářská legislativa

2.3.1 Zákon o potravinách a tabákových výrobcích

Účelem **Zákona 110/1997 Sb. o potravinách a tabákových výrobcích** v platném znění, je stanovit povinnosti podnikatelů při výrobě potravin a tabákových výrobků a při jejich uvádění na trh.

Zákon se vztahuje jak na oblast výroby potravin (začíná obvykle čištěním či tříděním surovin), tak na distribuci, končící prodejem spotřebiteli. Definice "výroby potravin" jednoznačně vymezuje působnost zákona o potravinách tak, že z ní vylučuje zemědělskou prvovýrobu a poskytování služeb společného stravování. Za potravinu se považují i přídatné látky a látky určené k aromatizaci, pokud jsou určeny k přímému prodeji spotřebiteli.

Zákon také upravuje systém státního dozoru nad dodržováním povinností vyplývajících z tohoto Zákona a prováděcích vyhlášek, které ho doplňují.

Při aplikaci Zákona o potravinách má velmi závažné právní důsledky jednoznačné vymezení základních pojmů, které jsou uvedeny v § 2. Chápání některých základních pojmů je proto pro účely tohoto Zákona v některých případech značně zúženo. Tak např. obsah pojmů "**kvalita**" nebo "**bezpečnost**" je zde bezpříkladně omezen pouze a jen na splnění závazných právních požadavků (národních i komunitárních) a rozhodnutí státní správy.

Vzhledem k tomu, že na náš trh jsou a budou uváděny též potraviny nebo složky, které se v České republice ani ostatních zemích EU dosud ve významnější míře pro lidskou výživu nepoužívaly, definuje zákon také některé skupiny tzv. "**potravin nového typu**". Sem patří zejména potraviny vyrobené z geneticky modifikovaných organismů, potraviny izolované z

mikroorganismů, hub nebo řas, potraviny vyrobené novými technologiemi vedoucími k významným změnám ve struktuře nebo složení potraviny aj.

K základním **povinnostem provozovatelů všech potravinářských podniků (výrobců, dovozců aj.)** patří dodržování požadavků na zdravotní nezávadnost a jakost, na přepravu a skladování a na technologická opatření stanovených zákonem, vyhláškami a dalšími právními předpisy nebo požadavků založených na rozhodnutí příslušných správních úřadů. Je např. nutno fyzicky **oddělit prostory určené pro výrobu potravin** od jiných prostor, zajistit předepsané **hygienické podmínky** a **určit ve výrobním procesu kritické body** s největším rizikem porušení zdravotní nezávadnosti a udržovat je pod kontrolou. Ve výrobě lze používat pouze takové technologické **postupy a taková zařízení, které zajistí bezpečnost potravin**. Totéž platí i pro ostatní předměty a materiály přicházející do styku s potravinami.

Při výrobě tepelně neopracovaných potravin mohou být použity pouze tepelně ošetřené vaječné obsahy. Používání potravních doplňků, přídatných látek (aditiv) aj. musí být v souladu s příslušnými Vyhláškami jak z hlediska obsahu těchto látek, tak i způsobu jejich použití. K přímému technologickému zpracování potravin smí být použita pouze pitná voda (výjimkou může být voda používaná pro mytí zemědělských produktů a surovin, které jsou dále tepelně zpracovávány). Provozovatel jatek je navíc povinen zajistit klasifikaci jatečných zvířat, a to prostřednictvím odborně způsobilých fyzických osob.

Uvádět na trh maso nebo orgány jatečných a jiných zvířat a výrobky z nich lze podle Zákona č. 166/1999 Sb. v platném znění ("veterinární zákon") teprve po vyšetření, posouzení (popřípadě označení) těchto produktů. Zvěřina musí pocházet ze zvěře ulovené dovoleným způsobem a musí být vždy patřičně označena způsobem umožňujícím identifikovat každý kus a doprovázena veterinárním osvědčením. Jatečná zvířata podléhají na jatkách povinnému **veterinárnímu vyšetření** před poražením, jejich maso, orgány a ostatní části po poražení (prohlídka jatečných zvířat a masa).

Provozovatel potravinářského podniku, který získává, vyrábí, zpracovává, ošetřuje, balí, skladuje, přepravuje a uvádí na trh živočišné produkty je povinen požádat před zahájením této činnosti okresní veterinární správu o vydání osvědčení o tom, že splňuje požadavky a podmínky stanovené veterinárním zákonem a zvláštními právními předpisy pro zacházení se živočišnými produkty.

Ozařovat potraviny a suroviny ionizujícím zářením nebo ultrafialovými paprsky lze pouze v rozsahu a způsobem stanoveným prováděcím právním předpisem (Vyhláškou), přičemž potraviny a suroviny určené pro kojeneckou a dětskou výživu (s výjimkou balené kojenecké vody) není dovoleno ozařovat vůbec.

Z hlediska zachování jakosti a zdravotní nezávadnosti potravin jsou pro výrobce, distributory a zákazníky důležité zejména dva časové údaje: datum použitelnosti a datum minimální trvanlivosti.

- **datem použitelnosti** se rozumí datum ukončující dobu, po kterou si potravina podléhající rychle zkáze, při dodržování skladovacích podmínek, zachovává své specifické vlastnosti a splňuje požadavky na zdravotní nezávadnost a po které nesmí být uváděna do oběhu,
- **datum minimální trvanlivosti** datum vymezuje minimální dobu, po kterou si potravina zachovává své specifické vlastnosti při dodržování skladovacích podmínek a splňuje požadavky na zdravotní nezávadnost,

Rozdíl právních důsledků obou časových údajů spočívá v tom, že **po projití doby použitelnosti musí být potravina stažena z tržní sítě** a o jejím dalším nakládání (např. likvidaci, přepracování, zkrmení aj.) rozhodnou orgány hygienické služby Ministerstva zdravotnictví nebo u potravin živočišného původu orgány veterinární správy. **Po uplynutí data minimální trvanlivosti lze potravinu dále prodávat za podmínky, že je zdravotně nezávadná a v prodejně je odděleně umístěna a označena.** Zákon zde sice nepožaduje povinné ověření zdravotní nezávadnosti, avšak v případě, že potravina nespĺňuje zdravotní požadavky a ohrozí zdraví spotřebitele, veškeré důsledky v plném rozsahu nese prodávající, včetně sankcí až do výše 50 mil. Kč. Předpokládá se, že hrozba této sankce bude dostatečnou motivací k tomu, aby výrobky byly prodány ještě před ukončením tohoto data.

Osobám, které se zabývají výrobou a distribucí potravin (tzv. provozovatelům potravinářských podniků) ukládá Zákon celou řadu povinností, zejména pak dodržovat požadavky na bezpečnost, kvalitu a technologické podmínky stanovené Zákonem a prováděcími vyhláškami.

Zahájení i ukončení výroby (resp. prodeje, distribuce) potravin je výrobce povinen oznámit nejpozději v den jejího zahájení/ukončení písemně příslušnému orgánu dozoru (SZPI).

Povinnost oznámit zahájení/ukončení výroby (resp. distribuce) je třeba chápat tak, že se jedná nejenom o otevření nové výrobní provozovny či prodejny, ale i o rozšíření předmětu výroby, nebo prodeje. Provozovatel potravinářského podniku musí oznamovat Ministerstvu zdravotnictví nebo zemědělství uvedení na trh některých druhů výrobků a případná zdravotní tvrzení deklarovaná na obalu nebo v reklamním sdělení.

Pro potraviny, určené pro kojeneckou a dětskou výživu a suroviny pro jejich výrobu s výjimkou balené kojenecké vody, platí zákaz ozařování. Ostatní potraviny a suroviny lze ozařovat, avšak za podmínek stanovených prováděcím předpisem.

Podnikatel, který uvádí potraviny do oběhu, smí používat jen takové obaly a obalové materiály, které

- chrání potravinu před znehodnocením a znemožňují změnu obsahu bez otevření či změny obalu,
- odpovídají požadavkům na předměty a materiály přicházející do přímého styku s potravinami.

Vyřadit potravinu z dalšího oběhu má povinnost podnikatel zejména v případech, kdy potravina nesplňuje základní podmínky pro uvádění na trh (viz § 10 Zákona o potravinách), obal nebo označení neodpovídá požadavkům zákona, nejsou splněny požadavky na kvalitu stanovenou vyhláškou nebo deklarací výrobcem, popř. výrobek netypicky zapáchá, je znečištěný, mechanicky poškozený, deformovaný nebo zjevně chemicky či mikrobiologicky narušený.

Podnikatel, který uvádí na trh potraviny balené ve výrobě, je povinen způsobem stanoveným vyhláškou potravinu řádně označit na obalu určeném pro spotřebitele,

- obchodním jménem výrobce a jeho sídlem,
- názvem druhu (42), skupiny nebo podskupiny potravin,
- údajem o množství výrobku,
- datem použitelnosti nebo datem minimální trvanlivosti,
- údajem o způsobu skladování, jde-li o potraviny, u nichž by při nesprávném skladování mohla být poškozena zdravotní nezávadnost nebo zhoršena jakost stanovená vyhláškou nebo deklarovaná výrobcem,
- údajem o složení potraviny podle použitých surovin a přídatných látek,
- označením šarže, nejde-li o potravinu označenou datem minimální trvanlivosti nebo datem použitelnosti,
- údaji o výživové (nutriční) hodnotě, je-li tak stanoveno právním předpisem.

Doba minimální trvanlivosti se označuje (vždy česky !) na obale slovy:

"minimální trvanlivost do...konkrétní datum..." a doba použitelnosti označena slovy: "Spotřebujte do ...konkrétní datum ...".

Které druhy potravin musí být označeny datem použitelnosti (DP) a které datem minimální trvanlivosti (DMT) určují prováděcí vyhlášky k Zákona o potravinách. Obecně lze říci, že potraviny, které podléhají rychlé zkáze, vyžadují uložení při nízké teplotě, případně jsou epidemiologicky rizikové, musí mít označení DP, trvanlivější a méně rizikové pak DMT. Neplatí to ale vždy, například mražené ryby mají u nás DMT (na Slovensku DP). DP nebo DMT nemusí

být pouze na některých potravinách, jako je čerstvé pečivo, čerstvé ovoce a zelenina, víno, lihoviny, ocet a sůl.

Datum minimální trvanlivosti nebo použitelnosti uvedené na obale musí podnikatel uvádět pouze u potravin do oběhu zkrátit, pokud byla rozbalena za účelem prodeje jednotlivých částí; musí též určit podmínky dalšího uchování, pokud to povaha potravin vyžaduje.

V souvislosti s uváděním potravin do oběhu je nutno rozlišovat potraviny balené, zabalené a nebalené, neboť se k nim vztahují odlišné povinnosti na jejich označování:

- **balené potraviny** jsou baleny výrobcem v poslední fázi výroby a musí být označovány povinnými údaji dle Zákona o potravinách a nařízení č. 1169/2011/EU o informacích poskytovaných spotřebiteli. Potraviny určené pro zvláštní výživu a potraviny nového typu lze uvádět do oběhu pouze balené.
- **zabalené potraviny** jsou takové, které byly dodány výrobcem do provozovny obchodní sítě, zde např. porcované, rozváženy apod. a zabaleny bez přítomnosti výrobce i spotřebitele (nejčastěji v supermarketech). Označení takto zabalených potravin má užší rozsah povinných údajů.
- **nebalené potraviny** jsou nabízeny v obchodní síti bez obalu a tím i bez přímého označení. Prodejce však musí u takovéto potraviny vhodně umístit např. tabulku, visačku apod., na které uvede název potraviny (druh, skupinu či podskupinu dle členění v prováděcích vyhláškách), dále množství - hmotnost, samozřejmě pokud je to technicky proveditelné, jako např. hmotnost 1 ks chleba dle jednotlivých druhů či skupin apod., nikoli např. u drobného ovoce apod., datum použitelnosti nebo minimální trvanlivosti dle sdělení výrobce, údajem o alergenech, o případném ošetření ozářením a posledním údajem. Označení třídou jakosti a zemí původu se požaduje u většiny čerstvého ovoce a zeleniny. Podnikatel, který uvádí na trh potraviny nebalené, musí všechny povinné údaje sdělit tomu, komu je předává, tj. dalšímu distributorovi, prodejci nebo dalšímu výrobcí.

Právním předpisem jsou dále definovány podmínky, za kterých je možno používat bližších označení (předpon a přívlastků) k názvu potraviny, jako např. **eko, bio, čerstvý, přírodní, domácí** apod.

Zákonem o potravinách je zakázáno uvádět na trh především potraviny (§ 10):

- **klamavě označené nebo nabízené ke spotřebě klamavým způsobem,**
- **s prošlým datem použitelnosti,**
- **neznámého původu,**
- **překračující nejvyšší přípustné úrovně kontaminace radionuklidy.**

Potraviny s prošlou dobou minimální trvanlivosti mohou být uváděny na trh, jsou-li takto označeny a jsou-li bezpečné.

Zákaz uvádět na trh potraviny, které nesplňují stanovené požadavky, má obecnou závaznost, tj. vztahuje se na všechny právnické i fyzické osoby - i když nejsou podnikateli. Za uvádění na trh lze totiž považovat též bezúplatné darování (např. pro charitativní účely).

Co jsou potraviny klamavě označené, nutno hledat v zák. č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele: údaje jsou nepravdivé, nedoložené, neúplné, nepřesné, nejasné, dvojsmyslné, přehnané atd.

Potraviny s prošlým datem použitelnosti je sice zakázáno uvádět na trh, avšak o jejich dalším nakládání (likvidaci, přepracování aj.) rozhodují příslušné orgány (HS, MZd ČR a SVS u potravin živočišného původu).

Potraviny neznámého původu jsou ty, kde podnikatel nezabezpečil, aby při prodeji potravin byl k dispozici doklad o původu zboží.

Prováděcí vyhlášky u některých druhů potravin stanovují zvláštní **podmínky pro skladování - zejména teploty**, příp. relativní vlhkost vzduchu, v návaznosti na jejich charakter a vlastnosti. V těchto případech se příslušná skladovací teplota musí označit na obale a povinností prodejce je tuto teplotu při skladování dodržovat. Samozřejmě, že spotřebitel by měl tuto teplotu dodržovat rovněž, pokud si koupí takto označenou potravinu a skladuje ji doma.

V případě, že teplota skladování není stanovena v prováděcí vyhlášce, avšak výrobce ji deklaruje - označí na obale, pak je pro prodejce stejně závazná.

Z hlediska porozumění různým předpisům jsou důležité následující definice:

- **výroba potravin** – upravování (čištění, loupání, třídění), opracování nebo zpracování surovin včetně balení a dalších úprav za účelem uvádění potraviny do oběhu (mimo zemědělskou prvovýrobu)
- **provozovatel potravinářského podniku** – fyzická nebo právnická osoba odpovědná za plnění požadavků potravinového práva v potravinářském podniku (výrobce, dovozce, distributor, prodejce, balírna)
- **šarže** – druhově totožné výrobky vyrobené za stejných podmínek
- **druhy potravin** (komodity) – potraviny vykazující shodné základní vlastnosti
- **potraviny nového typu**: potraviny obsahující nebo vyrobené z geneticky modifikovaných organismů, potraviny mající novou nebo modifikovanou primární molekulární strukturu, potraviny skládající se nebo izolované z mikroorganismů, hub nebo řas, potraviny z dosud nepoužívaných rostlin nebo živočichů (např. klonovaných) a potraviny, u nichž se použil výrobní postup, který není běžně používán a způsobuje významné změny ve složení nebo struktuře potravin, mající vliv na jejich výživovou hodnotu
- **potraviny pro zvláštní výživu** – potraviny určené pro osoby, jejichž trávicí proces nebo látková přeměna jsou narušené, pro osoby mající specifické výhody z řízené spotřeby určitých látek a pro zdravé kojence a malé děti

- **doplňky stravy** – potraviny, jejichž účelem je doplňovat nutriční hodnotu běžné stravy ve formě koncentrovaných zdrojů vitaminů a minerálních látek nebo dalších látek s nutričním nebo fyziologickým účinkem; jsou určeny k přímé spotřebě v malých odměřených množstvích
- **potravní doplňky** – látky s významným biologickým účinkem (vitaminy, minerální látky, aminokyseliny, mastné kyseliny apod.), které se přidávají do potravin za účelem zvýšení nutriční hodnoty
- **přidatné (aditivní) látky** – přidávají se do potravin (bez ohledu na svou výživovou hodnotu) při výrobě, balení, přepravě nebo skladování a stávají se součástí potraviny
- **látky určené k aromatizaci** – látky přidávané do potravin za účelem udělení vůně nebo chuti, kterou by potravina jinak neměla nebo měla v nedostatečné intenzitě
- **kontaminující látky** – nežádoucí látky, které se do potravin dostávají neúmyslně při výrobě, přepravě nebo skladování (mimo mechanické, mikrobiologické a biologické znečištění)
- **výživové tvrzení** – údaj o zvláštních výživových vlastnostech (snížený nebo zvýšený obsah živin nebo energetické hodnoty)
- **zdravotní tvrzení** – tvrzení, ze kterého vyplývá, že existuje souvislost mezi potravinou nebo některou její složkou a zdravím, např. snížením rizika vzniku určitého onemocnění; výživová a zdravotní tvrzení musí být založena na všeobecně uznávaných vědeckých poznatcích a každý, kdo taková tvrzení uvádí, musí být schopen je doložit

Za účelem ověření dodržování právních předpisů týkajících se krmiv a potravin bylo vydáno obsáhlé **Nařízení č. 882/2004/ES o úředních kontrolách**. Úřední kontroly by měly být prováděny za pomoci inspekcí, ověřování, auditů a odběrů a zkoušení vzorků. Členské státy musí zajistit uplatňování právních předpisů týkajících se potravin a zdraví zvířat a monitorovat a ověřovat, zda provozovatelé podniků dodržují příslušné požadavky ve všech fázích výroby, zpracování a distribuce. Za tímto účelem by měly být prováděny úřední kontroly. Provozovatelé potravinářských podniků ve všech fázích výroby a distribuce pak v plné míře odpovídají za zajištění toho, aby potraviny splňovaly požadavky právních předpisů, které se vztahují na jejich činnost.

Státní dozor nad dodržováním povinností stanovených tímto zákonem v České republice vykonávají:

- **Státní zemědělská a potravinářská inspekce,**
- **Státní veterinární správa (veterinární ústavy),**
- **Hygienické služba (zdravotní ústavy)**

Jednou z oblastí, které řeší Zákon o potravinách je ukládání opatření a pokut orgány státního dozoru. Kompetence, práva a povinnosti těchto orgánů jsou podrobně vymezeny v samostatných zákonech.

Státní zemědělská a potravinářská inspekce (SZPI) - www.szpi.gov.cz - je orgánem státní správy podřízeným Ministerstvu zemědělství. Člení se na ústřední inspektorát a jemu podřízené krajské inspektoráty. SZPI zjišťuje u kontrolovaných osob **nedostatky při výrobě a uvádění výrobků a potravin na trh, vyžaduje odstranění zjištěných nedostatků a ukládá opatření k jejich odstranění**, resp. prevenci. Zajišťuje **provádění rozborů** vybraných potravin a na jejich základě **vydává závazné posudky a osvědčení**. Ukládá pokuty podle tohoto zákona a zvláštních zákonů.

Inspektoři SZPI pověřeni plněním kontrolních úkolů jsou při kontrole **oprávněni odebírat u kontrolovaných osob vzorky potravin** ke zjištění, zda tyto výrobky a potraviny odpovídají požadavkům stanoveným předpisy. Za odebrané kontrolní vzorky se kontrolované osobě poskytne finanční náhrada.

Inspektor na základě provedené **kontroly zakáže výrobu nebo uvádění na trh potravin** (nebo surovin potřebných k jejich výrobě), jestliže tyto potraviny nebo suroviny neodpovídají požadavkům stanoveným předpisy nebo používání obalů a zařízení nepříznivě ovlivňujících bezpečnost či kvalitu potravin; může též nařídit přeřazení výrobků a potravin do odpovídající jakostní třídy, pokud tyto byly do jakostní třídy nesprávně zařazeny. Po zjištění přítomnosti závadných výrobků, potravin nebo surovin může inspektor přímo na místě provést nebo nařídit jejich likvidaci.

Pokuta představuje finanční částku, kterou je podnikatel povinen zaplatit v případě porušení povinností uvedených v zákoně (např. neoddělí prostory určené pro výrobu potravin a zacházení s nimi od jiných prostor, což mohou být např. dílny) a dále při nesplnění uložených povinností (např. neurčí ve výrobním procesu pro technologické úseky tzv. kritické body, ve kterých je největší riziko porušení zdravotní nezávadnosti).

Skutkové podstaty zakládající uložení pokut za porušení nebo nesplnění povinnosti jsou uvedeny odkazem na příslušná zákonná ustanovení. Samostatnou skutkovou podstatou je **ztěžování nebo maření výkonu státního dozoru**.

Smyslem ukládání pokut je docílit vynutitelnost zákonných ustanovení pod hrozbou sankce a tomu odpovídá i výše pokut.

Výše pokut je odlišena několika stupni, kdy každý stupeň je přesně přiřazen konkrétním ustanovením zákona:

- do 500 000 Kč jsou sankcionována porušení zákonných povinností, jež lze kvalifikovat jako nejméně závažná,
- do 1 mil. Kč jsou sankcionována již závažnější porušení,
- do 3 mil. Kč jsou sankcionována porušení povinností, týkající se zdravotních požadavků, a tím ochrany zdraví spotřebitele,

- do 50 mil. Kč mohou dosáhnout sankce za opakované či zvláště závažné porušení zákona ohrožující zdraví spotřebitele, především pak ve značném rozsahu.

V porovnání s obdobnými zahraničními předpisy jsou pokuty stanovené zákonem výrazně nižší. Při stanovení výše pokuty se přihlíží zejména k závažnosti, způsobu, době trvání a následkům protiprávního jednání. O odvolání proti uložení pokuty rozhoduje ústřední ředitel, přezkoumání je možné správním soudem.

Státní veterinární správa (SVS ČR) - www.svs.cz - je organizací, která vykonává dozor nad zdravím zvířat, nad zdravotní nezávadností potravin živočišného původu, nad ochranou našeho území před zavlečením nebezpečných nákaz nebo jejich nositelů a nad ochranou životního prostředí před nepříznivými vlivy souvisejícími s chovem zvířat, výrobou a zpracováváním živočišných produktů.

Povinnosti a práva SVS ČR jsou popsány ve **veterinárním zákoně č.166/1999** v platném znění. Nezastupitelnou úlohu má SVS zejména u výrobců potravin, kteří zpracovávají živočišné suroviny a též při vývozu a dovozu potravin a surovin živočišného původu (včetně mléka).

Zdravotně nezávadné potraviny živočišného původu se z hlediska veterinárního zákona posuzují jako požitelné nebo podmíněně požitelné. Potraviny živočišného původu, které byly posouzeny jako podmíněně požitelné, méněhodnotné a určené k prodeji, lze prodávat jen v prodejnách k tomu vyhrazených a zřetelně označených.

Úřední veterinární lékaři orgánů veterinární správy pověřeni výkonem státního veterinárního dozoru ("veterinární inspektoři") jsou oprávněni při jeho výkonu vstupovat na do provozních, skladovacích a jiných prostorů, zařízení a dopravních prostředků sloužících k činnosti kontrolovaných osob, která je předmětem státního veterinárního dozoru. Dále mohou odebírat v nezbytně nutném množství a rozsahu vzorky k laboratornímu vyšetření.

Výkon kontroly jakosti potravin v objektech spravovaných Ministerstvem obrany, vnitra, spravedlnosti (armáda, věznice aj.) provádějí orgány v působnosti těchto ministerstev.

Žádný zákon nemůže ani zdaleka postihnout veškeré podrobnosti, které je třeba v takto nesmírně rozsáhlé a přísně regulované oblasti řešit. Zákon č. 110/1997 Sb. proto obsahuje v § 18 a 19 ustanovení, jímž zmocňuje Ministerstva zemědělství a zdravotnictví k vydání řady prováděcích Vyhlášek. Tím se zcela konkrétní požadavky na potraviny, manipulaci s nimi a na jejich posuzování velmi podstatně rozšiřují a těmito dokumenty jsou nyní nahrazeny dřívější (velmi nepřehledné a zastaralé) Hygienické směrnice a závazné technické normy.

2.3.2 Některé ostatní zákony přímo související s potravinami

Pro některé výrobky platí - kromě obecných ustanovení Zákona č. 110/1997 - také speciální zákony vytvořené především pro komodity s vysokým daňovým zatížením (líh, tabák) anebo zvláštní tradicí (víno):

- Zákon č. 61/1997 Sb. o lihu
- Zákon č. 321/2004 Sb. o vinohradnictví a vinařství
- Zákon č. 452/2001 Sb. o ochraně označení původu a zeměpisných označení

Z oblasti ochrany zdraví spotřebitele a jeho oprávněných zájmů lze jmenovat především již citovaný Zákon č. 634/1992 Sb. o ochraně spotřebitele a Zákon č. 59/1998 o odpovědnosti za škody způsobené vadným výrobkem, jakkoli jejich znění je přizpůsobeno především výrobkům "nepotravinářským". Zákon č. 22/1997 Sb. o technických požadavcích na výrobky vylučuje ze své působnosti potraviny, řada obecných ustanovení tohoto zákona se ovšem výroby a zkoušení potravin dotýká. Zmínit je nutno dále Zákon č. 505/1990 Sb. o metrologii ukládající výrobcům a prodejcům potravin povinnosti v oblasti používání měřidel (zejména při vážení a odměřování objemu v obchodním styku) a dále při označování hotově baleného zboží symbolem "e".

S posledně citovanými právními normami musí být velmi dobře seznámen také každý uživatel strojů a zařízení pro výrobu a zkoušení potravin, odběratel obalových a jiných materiálů.

Působnost orgánů zdravotnických (hygienická služba) je zatím vymezena Zákonem č. 258/2000 Sb. o ochraně veřejného zdraví v platném znění. Činnost dalších organizací státního dozoru zmíněných v Zák. č.110/97 Sb. o potravinách je založena na Zák. 146/2002 Sb. (ve znění Zák. 223/2008 Sb.) o Státní zemědělské a potravinářské inspekci a dále již zmíněného veterinárního zákona.